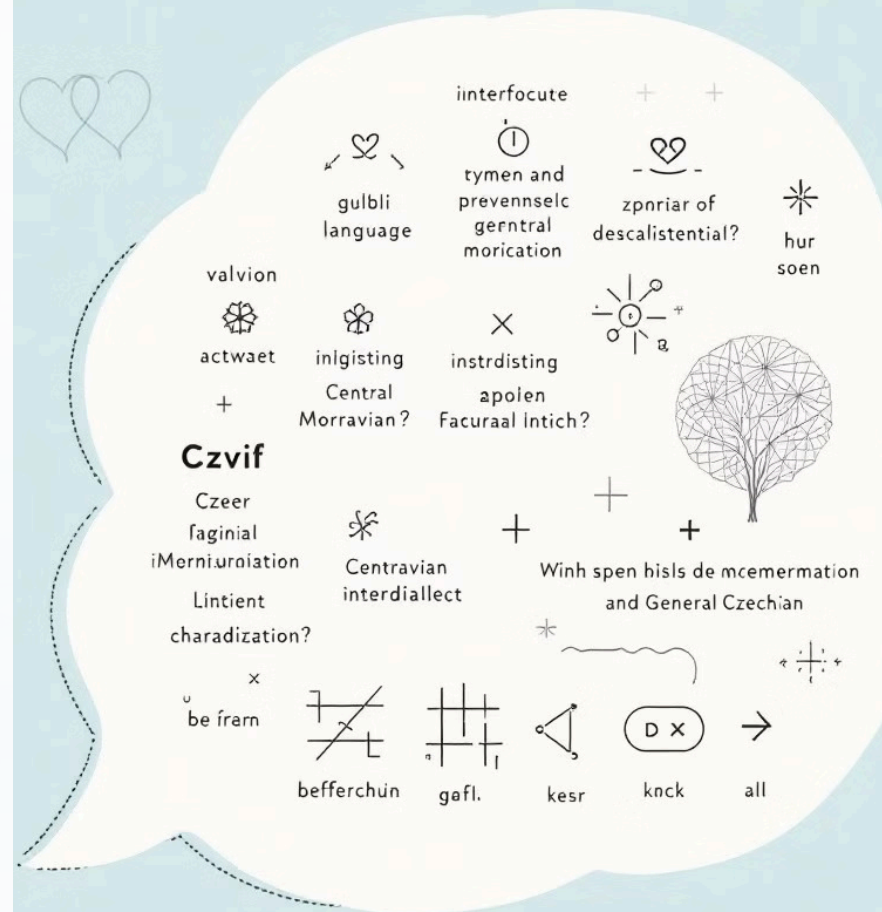

Specifika mluveného jazyka

- Charakteristika mluveného jazyka
- Charakteristika obecné češtiny
 - hláskosloví
 - morfologie
 - syntax mluvené češtiny
- Středomoravský interdialekt

Specifika mluveného jazyka

Nepřipravenost

Mluvený jazyk je často **neformální** a **spontánní**, s častými **opakováními**, **přerušeni**mi a bez pevné větné struktury.

- u dialogů skákání do řeči, překryvy (simultánní úseky)
- nelze zachytit začátky a konce vět

Kontextová závislost

Význam mluvené řeči je silně ovlivněn kontextem, ať už se jedná o **situaci**, **účastníky** dialogu nebo emoční stav mluvčího.

- situace např. přátelské setkání
- sociolingvistické charakteristiky mluvčích

Neverbální aspekty

Mluvený jazyk je obohacen o neverbální prvky, jako je intonace, tón hlasu, pauzy, gesta, mimika a další neverbální signály, které ovlivňují význam.

- bez videozáznamu lze zachytit jen omezeně

Hlavní rysy mluveného jazyka

1 Spontaneita

Mluvený projev je spontánní a méně promyšlený.

2 Interaktivita

Mluvčí a posluchač reagují na sebe navzájem.

3 Kontextová závislost

Silná závislost na situaci a účastnících.

4 Nekompletní věty

Časté nedokončené věty a fragmenty.

5 Repetice a opravy

Opakování slov a opravy během projevu.

6 Nepřesnosti a chyby

Pravopisné a gramatické chyby. Porušení výslovnostní normy.

7 Intonace a gesta

Doprovází projev a přenáší emoce.

Tázací (?) a zvolací (!) intonace

8 Hezitace a výplně

Výrazy pro získání času na přemýšlení.

9 Neformálnost

Hovorové výrazy, obecná čeština, středomoravský interdialekt, nářečí.

10 Jednodušší struktura

Kratší věty a jednodušší stavba.

Rysy mluveného jazyka, které lze zachytit transkripcí

1 Nekompletní věty

Časté nedokončené věty a fragmenty.

2 Repetice a opravy

Opakování slov a opravy během projevu.

3 Nepřesnosti a chyby

Pravopisné a gramatické chyby. Porušení výslovnostní normy.

4 Hesitace a výplně

Výrazy pro získání času na přemýšlení.

5 Informálnost

Hovorové výrazy, obecná čeština, středomoravský interdialekt, nářečí.

6 Jednodušší struktura

Kratší věty a jednodušší stavba.

Charakteristika obecné češtiny

Je chápána jako český interdialekt.

Vzniká nivelizací středočeského nářečí a pražské městské mluvy.

Stále se vyvíjí, nemá kodifikaci.

Je používána po celém území České republiky. Je srozumitelná všem mluvčím češtiny.

Na východě Moravy více pocítována jako cizí.

Odlišuje se od spisovné a hovorové češtiny.

Hláskosloví obecné češtiny (NESČ)

[ɪ] (psané ý n. ě) na místě staršího é

- v koncovkách adjektivní flexe: z *mýho rozbitýho počítače*
- v domácích slovních základech (*slítnout, polívka, mlíko*)

ej na místě spis. [ɪ] psaného obvykle ý

- v zakončení nom. sg. mask. adjektivní flexe (*takovej chytřej nápad*)
- mimo absolutní konec se v adjektivní flexi **-ej-** užívá nepravidelně (*takovej/-ým polámanejm/ým hračkám*)
- ve slovních základech je **-ej-** méně časté (*dotejkat se, ubejvat, sejrová*), varianty s **-ej-** jsou často expresivní (*vejbuch*) n. jsou součástí frazémů (*posedla ho pejcha*)

Hláskosloví obecné češtiny (NESČ)

protetické v-, běžně u zájmena *on* a předpony *o-* (*von si to vodnese*)

krátká výslovnost -í- v koncovkách (*vidim, nesmíte, pani*) i v některých **slovních základech** (*řikám, vim*), event. i **-ú-** (*šel domu, dal to k sousedum*)

zaniklo slabičné -l v mask. příčestí sloves se zavřeným kmenem: *Petr to už přines včera, copak ti to neřek?*

výslovnostní zjednodušení souhláskových skupin jako [*šveska*], [*šak*], [*dibí*], [*menovat se*], [*spomínka*], [*meňčí*], [*prázni*] apod. Ke zjednodušování dochází běžně i **na hranici slov**: [*chodítam nebudu*], [*vícukru*].

Morfologie obecné češtiny (NESČ)

rozsáhlá unifikace tvarů

ustupují tvary s alternací kmene, dochází k analogickému vyrovnávání:

- lok. pl. mask. a neutr. **koncovkou -ách** (*o klukách*)
- nom. pl. mask. životných **koncovkou -i** (*všichni lidí, učitelí*), event. *-ové*

sblíží se jednotlivé typy konjugace tvrdých a měkkých typů:

- ve 2. třídě podle *minout*: **načnuté pivo, stisknutá spona**
- ve 4. třídě mimo spisovný jazyk stojí vyrovnání **trpěji, sázeji, proseji**, event. *trpěj, sázej, prosej*

na pomezí spisovnosti je **kondicionálové** *bysme*, méně i *bysem, bysi*

významným rysem je **unifikace koncovek instr. pl.** u všech deklinací zakončením **-ma** (*těma nejlepšíma výkonama, zahraničníma cestama, daňovýma příznáníma, čtyřma návrhama, všema dobrýma vlastnostma*)

nejsou vyjadřovány rodové rozdíly v pl. adj. a zájm. flexe: **ty skutečně dobrý sportovci, všechny rozbitý vokna**

příklonné -s - v mluveném jazyce připojení kdekoli (*nepřišels, pročs včera nepřišel, včeras nepřišel*)

Syntax mluvené češtiny (NESČ)

výpovědi jsou k sobě často přiřazovány bez vyjádření vzájemných vztahů a spojovacích výrazů

někdy jsou spojovány prostřednictvím nadbytečných, stereotypních, významově vyprázdněných **konektorů**

neúplná realizace syntaktických konstrukcí - nedokončené věty, fragmenty vět (v transkripci **segmentace**)

rečnické otázky, **tázací dovětky** (*vid'?, že jo?*)

hezitace, pauzy x **simultánní úseky**

opakování výrazů, **korektury** a **rektifikace** (znovu a lépe), tzv. „špatné starty“

vysoká frekvence osobních a ukazovacích zájmen poukazujících k situaci

kontaktové prostředky, přídavné výrazy, „vycpávky“

elipsy - vynechávání částí výpovědi, které jsou zřejmé z kontextu a situace promluvy

v transkripci - **problém s interpunkcí** (pravopisná, pauzová)

Středomoravský interdialekt

shodně s obecnou češtinou došlo k úženi **é > í** (např. *malý tele, mlíko*)

V 7. pádě množného čísla převažuje stará **duálová koncovka -ma** (*s domama* apod.)

spis. [**í**] > **ej** > **é** (dobrý - **dobrej** - dobré)

depalatalizace v předponě **ně-** u zájmen a zájmenných adverbíí: *negdo, neco, nekaj*

morfologicky jednotná podoba koncovky **3. os. pl.** sloves 4. třídy **-ijou** (*chodijó/chodijou/chodijú*)

sloveso **být** nabývá ve funkci plnovýznamového slovesa tvarů **já su, ty seš**, zatímco ve funkci pomocného slovesa tvarů (měl) **sem**, (měl) **-s** / (měl) **si**

v koncovkách měkkého skloňování se zachovává **nepřehlasované a** tam, kde v českých nářečích došlo k přehlásce **a > e** (*naša ulica*)

Středomoravský interdialekt

podobně zůstává zachována
hláska *u* tam, kde v českých
nářečích došlo k přehlásce *u > i*
(*na našu ulicu*)

**skloňování tvrdých a měkkých
vzorů** se shoduje v řadě pádů, (2.
p. j. č. *člověka = muža*; 3. p. j. č.
mňestu = polu; 3. p. mn. č. *řekám*
= ulicám; 6. p. mn. č. *řekách =*
ulicách)

v kmenech některých typů slov
zůstává zachován **krátký vokál**
(*řvat, žaba, mucha, byt, žit, mít*)

zachovává se **skupina *šč*** tam, kde
v českých nářečích došlo k
disimilaci ***šč > št*** (*ešče, šťastí*)

v minulém přičestí sloves zůstává
v mužském rodě zachováno
zakončení ***-l*** tam, kde v českých
nářečích tato hláska zanikla (*nesl*
oproti obecně českému *nes*)

rozkazovací způsob nabývá tvarů
typu *sedni, sednime, sednite*
oproti českému *sedni, sedněme,*
sedněte

tvary slovesa *chtít* – *chcu, chcou/chcó*